

DE *JE*-WERKWOORDEN IN DE FRIESE DIALECTEN VAN HET G(OEMAN)TRP

1. Inleiding⁽¹⁾

“Zu den dringendsten Aufgaben gehören Aufzeichnungen und adäquate Beschreibungen der sich schnell wandelnden Mdaa.” (= Mundarten); “dies gilt besonders für das Westfriesische”. Sjölin (1969:73).

Naast sterke werkwoorden kent het Fries⁽²⁾ twee klassen zwakke werkwoorden, werkwoorden waarvan de stam in principe niet verandert. De vervoeging van de werkwoorden van Klasse1-zwak lijkt sterk op die van het Nederlands; die van Klasse2-zwak, de zogenaamde *je*-werkwoorden, heeft een heel eigen, typisch Fries karakter. In tabel 1 wordt het verschil tussen beide klassen geïllustreerd, voor wat betreft *klopje* ‘kloppen’ aan de hand van het Aasters B6 op Terschelling, zie Jongkind (2004), dat als representatief mag worden beschouwd. Wij beperken ons in deze studie tot de tegenwoordige en de verleden tijd.

Vergelijken we de vervoeging van de *je*-werkwoorden van Klasse2-zwak met die van Klasse1-zwak, dan zien we nogal wat verschillen. Allereerst is er de infinitief met de uitgang *-je*, die niet alleen, als bij de Klasse1-werkwoorden, overeenkomt met die van de tegenwoordige tijd van het meervoud, maar die ook nog eens wordt aangetroffen in de eerste persoon enkelvoud tegenwoordige tijd. Dan is er de extra *-e-* in de *-est*-uitgang van de tweede persoon enkelvoud, tegenwoordige en verleden tijd, en in de *-et*-uitgang van de derde persoon enkelvoud tegenwoordige tijd. De verleden tijd heeft geen *-te(n)* of *-de(n)* zoals in Klasse1-zwak en het Nederlands en lijkt daarmee vooral in het meervoud meer op een tegenwoordige tijdsvervoeging. Eindigt de stam van

⁽¹⁾ Wij danken Cor van Bree en de redactie voor veel en nuttig commentaar, maar blijven voor de eindversie zelf geheel verantwoordelijk.

⁽²⁾ Onder Fries verstaan wij het Landfries van de provincie Friesland in tegen-

het *je*-werkwoord echter op *-t*, *-d* of klinker, dan valt het verschil met de werkwoorden van de verleden tijd van Klasse1-zwak weg, zoals blijkt bij vergelijking van *ik such[t]e* ‘ik zuchtte’ en *ik brei[d]e* ‘ik breide’ van Klasse2-zwak met *ik bak[t]e*.

Met bovenstaande opsomming van overeenkomsten en verschillen is niet alles gezegd. Een belangrijk probleem is namelijk dat nogal wat *je*-werkwoorden niet in hun totaliteit tot de Klasse2-zwak behoren, en dat met name de stam van hun verleden tijd afwijkt van die van de infinitief en de tegenwoordige tijd. Zo onderscheidt Knop (1954:217-247), naast de twee hierboven genoemde klassen zwakke werkwoorden, zeven klassen sterke werkwoorden, waarvan er nogal wat in de loop der tijden deels of geheel zijn overgegaan naar de klasse van de *je*-werkwoorden, vooral voor wat betreft de infinitief en de tegenwoordige tijd, maar waarvan de verleden tijd niet is meegegaan. Knop onderkent daarmee het bestaan van *je*-werkwoorden die sterk zijn. Ook Sytstra-Hof (1925:149, 152) onderkennen expliciet het bestaan van sterke *je*-werkwoorden. Daarnaast onderscheiden zij twee soorten zwakke *je*-werkwoorden: die met klankhoudende en die met klankwijzigende stam. Die laatste groep zou je wellicht beter sterk kunnen noemen. Het moge duidelijk zijn dat het bij het onderzoek naar de Friese *je*-werkwoorden ondubbelzinnig vast moet staan tot welke categorie een *je*-werkwoord behoort: zwak, sterk, klankhoudend, klankwijzigend of nog anders. Is een werkwoord op weg naar volledige integratie in Klasse2-zwak nog ergens halverwege blijven hangen, dan zou dat betekenen dat op termijn Klasse2-zwak sterker komt te staan. Is een werkwoord echter juist op weg van Klasse2-zwak vandaan naar een of andere andere klasse, dan betekent dat verzwakking van Klasse2-zwak.

In deze kleine studie beogen wij een begin van een kader voor te stellen waaruit valt af te lezen hoe sterk de *je*-werkwoorden ervoor staan. Dat doen wij op basis van het taalgebruik van de Friese informanten van het GTRP.⁽²⁾ In het GTRP zijn typisch oudere, mannelijke sprekers geënquêteerd die het dialect van hun woonplaats uitstekend beheersen. Zij zijn representatief voor het hele scala aan Friese dialecten: niet alleen het Kleifries, maar ook het Woudfries, het Zuidwesthoeks en de dialecten van Terschelling. In paragraaf 2 geven wij aan hoe deze studie is opgezet, in paragraaf 3 volgen dan de resultaten. Paragraaf 4 bevat een bespreking van die resultaten en paragraaf 5 een conclusie.

⁽²⁾ stelling tot het Stadsfries. Wij hebben geen poging gedaan diverse spellingen te uniformeren.

		Klasse1: <i>bakke</i> ‘bakken’			
Tegenwoordige tijd				Verleden tijd	
1e pers. enkelv.		<i>ik bak</i>	-∅	<i>ik bakte</i>	-te
2e	-	<i>do bakst</i>	-st	<i>do bakst</i>	-st
3e	-	<i>hi bakt</i>	-t	<i>hi bakte</i>	-te
1e pers. meerv.		<i>wi bakke</i>	-e	<i>wi baken</i>	-ten
2e	-	<i>jim bakke</i>	-e	<i>jim baken</i>	-ten
3e	-	<i>jo bakke</i>	-e	<i>jo baken</i>	-ten

		Klasse2: <i>klopje</i> ‘kloppen’			
Tegenwoordige tijd				Verleden tijd	
1e pers. enkelv.		<i>ik klopje</i>	-je	<i>ik kloppe</i>	-e
2e	-	<i>do kloppet</i>	-est	<i>do kloppet</i>	-est
3e	-	<i>hi kloppet</i>	-et	<i>hi kloppe</i>	-e
1e pers. meerv.		<i>wi klopje</i>	-je	<i>wi kloppen</i>	-en
2e	-	<i>jim klopje</i>	-je	<i>jim kloppen</i>	-en
3e	-	<i>jo klopje</i>	-je	<i>jo kloppen</i>	-en

Tabel 1. Paradigma van de tegenwoordige tijd en de verleden tijd van de werkwoorden van Klasse1-zwak (‘bakken’) en Klasse2-zwak (‘kloppen’) in het Fries.

2. Opzet van het onderzoek

In het GTRP zijn 55 Friese dialecten opgenomen, waarvan acht onvolledig en voor dit onderzoek nog niet bruikbaar (stand van zaken november 2005). Bij de overige 47 onderscheiden wij 36 dialecten van het Fries, dat wil zeggen het Landfries, en 11 van het Stadsfries, zie tabel 2. In de 11 stadsdialecten zijn vormen van de *je*-werkwoorden zo goed als of helemaal afwezig. Zij blijven vrijwel geheel buiten beschouwing.⁽³⁾ In de gegevens van het GTRP hebben wij alleen die *je*-werkwoorden geselecteerd waarvan de infinitief, de derde persoon enkelvoud van de tegenwoordige tijd en/of de eerste persoon enkelvoud van de verleden tijd zijn afgevraagd. Een werkwoord als *timmerje* ‘timmeren’ met alleen een infinitief in het GTRP-bestand blijft daardoor buiten beschouwing en *folgeje* ‘volgen’ komt alleen zijdelings even aan de orde. Productieve nieuwvormingen als *telefoneerje* komen in het GTRP helemaal niet voor. De door ons geselecteerde werkwoorden staan in tabel 3.

⁽³⁾ De Stadsfriesse dialecten (zie Van Bree 2001a en 2001b) in het GTRP zijn:

A1 Midsland	B1a Hollum	B3 Buren	B37 Burum
B45 Harlingen	B48 Franeker	B56 Leeuwarden	B110 Bolsward
B112 Sneek	F26 Staveren	F53 Scherpenzeel	

Niet alle *je*-werkwoorden in tabel 3 zijn oorspronkelijk van het type Klasse2-zwak. Sytstra-Hof (1925:151, 156) noemen *libje* ‘leven’ weliswaar een klankhoudend zwak werkwoord, en dat komt precies overeen met onze Klasse2-zwak, maar met *keapje* ‘kopen’ gaat het al mis: het is met zijn verleden tijd *kocht* een wat zij noemen klankwijzigend zwak werkwoord, dus eigenlijk sterk. Relevante informatie van dit type uit Knop (1954) en Sytstra-Hof (1925) hebben wij in de tabellen 4 en 5 samengevat.⁽⁴⁾ Wij zullen daar in paragraaf 3 elementen aan ontlennen voor onze eigen synchrone klassificatie van de Friese dialectvormen, zie tabel 7. Daartoe zullen wij eerst ons eigen corpus onderzoeken. Het zal blijken dat een aanzienlijk percentage van de 31 werkwoorden uit het GTRP niet zonder meer *je*-werkwoorden van Klasse2-zwak zijn.

A1* Lies	A01 Formerum	A2West-Terschelling	B6 Oosterend
B14a Wierum	B23 Hallum	B29 Rinsumageest	B43 Seksbierum
B52 Marsum	B58 Tietjerk	B60 Veenwouden	B67 Harkema Opeinde
B77 Arum	B82 Spannum	B85 Weidum	B94 Grauw
B96 Oudega	B98 Rottevalle	B106 Makkum	B114 IJlst
B120 Akkrum	B121j Nijbeets	B125 Wijnjeterp	F1 Workum
F2 Hindelopen	F3 Woudsend	F7 Joure	F10 Tjallebert
F17 Oudeschoot	F20 Jubbega- Schurega	F28 Koudum	F35 Sloten
F36 Oudemirdum	F38 Lemmer	F40 Echten	G1b Appelscha

Tabel 2. Lijst van 36 Friese dialecten uit het GTRP.

<i>breidzje</i>	‘breien’	<i>bûgje</i>	‘buigen’
<i>drygje</i>	‘dreigen’	<i>dûnsje, dansje</i>	‘dansen’
<i>fechtsje, fjuchtsje</i>	‘vechten’	<i>folgje*</i>	‘volgen’
<i>helje</i>	‘halen’	<i>hingje, hangje</i>	‘hangen’
<i>jeije, jaije</i>	‘jagen’	<i>jûkje, jokje*</i>	‘jeuken’
<i>keapje</i>	‘kopen’	<i>klopje</i>	‘kloppen’
<i>kreakje</i>	‘kraken’	<i>krije, kreije</i>	‘krijgen’
<i>laitsje</i>	‘lachen’	<i>libje</i>	‘leven’
<i>meitsje</i>	‘maken’	<i>reitsje</i>	‘raken’
<i>sâltsje</i>	‘zouten’	<i>slypje</i>	‘slijpen’

⁽⁴⁾ Weer een andere indeling is te vinden in Sipma 1913. Sipma 1913 plaatst bijvoorbeeld *hingje* en *fjuchte* (zonder *-j-* in de uitgang) in zijn “Class II” (72), *waskje* in zijn Class VII (74) en *keapje* onder de “irregular verbs” (74).

<i>spuitsje</i>	‘spuiten’	<i>spylje</i>	‘spelen’
<i>siikje</i>	‘zoeken’	<i>suchtsje</i>	‘zuchten’
<i>sûgje</i>	‘zuigen’	<i>swije</i>	‘zwijgen’
<i>teskje,toskje</i>	‘dorsen’	<i>tsjinje</i>	‘dienen’
<i>weitsje,wachtsje*</i>	‘wachten’	<i>waskje</i>	‘wassen’
<i>wiudzje,wiudzje</i>	‘wieden’		

Tabel 3. Lijst van 31 onderzochte *je*-werkwoorden uit het GTRP. Friese infinitieven met vertaling. Onderzocht zijn de infinitief, de derde persoon enkelvoud tegenwoordige tijd en de eerste persoon enkelvoud verleden tijd. Van de met * gemerkte werkwoorden zijn minder dan drie vormen afgevraagd.

Werkwoord	Nederlands	klasse-Knop	pagina	Opmerking
[bu:xjə]	‘buigen’	II sterk	221	
[fɛxtə]	‘vechten’	III sterk	225	zonder [j]!
[haŋjə]	‘hangen’	VII sterk	231	
[sikjə]	‘zoeken’	I zwak	237-238	
[kri.(j)ə]	‘krijgen’	I sterk	217,219	
[sikjə]	‘zoeken’	I zwak	237-238	
[slipjə]	‘slijpen’	I sterk	219	
[swi.(j)ə]	‘zwijgen’	I sterk	219	
[su:xjə]	‘zuigen’	II sterk	221	
[teskjə]	‘dorsen’	III sterk	225	
[wɔskjə]	‘wassen’	VI sterk	229	

Tabel 4. *Je*-werkwoorden in Knop (1954) die oorspronkelijk niet tot Klasse2-zwak behoren.

Werkwoord	Nederlands	klasse-Sytstra-Hof	pagina	Overig
<i>ffucht(sj)e</i>	‘vechten’	9 ^{de} groep sterk	146	
<i>hingje</i>	‘hangen’	9 ^{de} groep sterk	146	
<i>keapje</i>	‘kopen’	6 ^{de} groep zwak	156	klankwijzigend
<i>krije</i>	‘krijgen’	4 ^{de} groep zwak	155	klankwijzigend
<i>jeije</i>	‘jagen’	4 ^{de} groep zwak	155	klankwijzigend
<i>siikje</i>	‘zoeken’	6 ^{de} groep zwak	156	klankwijzigend
<i>swije</i>	‘zwijgen’	4 ^{de} groep sterk	142	
<i>waskje</i>	‘wassen’	9 ^{de} groep sterk	146	

Tabel 5. *Je*-werkwoorden in Sytstra-Hof (1925) voorzover ze niet tot Klasse2-zwak (klankhoudend) behoren.

3. Resultaten

Wij onderzoeken allereerst, in 3.1, in hoeverre er tussen de dialecten van het Fries systematische morfologische verschillen bestaan. Deze blijken gering in aantal, zolang we de fonetische verschillen verwaarlozen. Vervolgens bezien wij de verschillen tussen de individuele werkwoorden in 3.2. Deze blijken aanzienlijk.

3.1 Verschillen tussen de dialecten

Tussen de dialecten zijn de morfologische verschillen gering en, zo komt het ons voor, meestal min of meer toevallig. Er zijn maar een paar uitzonderingen die apart vermelding verdienen. Zo is wellicht enigszins opvallend dat in twee van de vier Friese dialecten van Terschelling (Lies A1*, West-Terschelling A2) de infinitief van *sâltsje* ‘zouten’ naar Klasse1 *sâlte* is overgegaan, maar dat de tegenwoordige tijd nog steeds Klasse2 is. Hetzelfde zien we overigens ook in Arum B77.

Een tweede opmerking betreft de *-et*-uitgang van de derde persoon tegenwoordige tijd Klasse2. Deze uitgang komt achtmaal zonder *-t* voor, waarvan viermaal in Rottevalle B98. Geïsoleerd vinden we zulke vormen ook verder in Lies A1*, Arum B77, Weidum B85 en Koudum F28. In deze gevallen is de uitgang dus gelijk geworden aan de *-e*-uitgang van de verleden tijd eerste en derde persoon enkelvoud. Deze bescheiden vorm van *t*-deletie – die wij graag toevoegen aan de indrukwekkende collectie in Goeman (1999) – doet zich voor bij *breide* (2x) ‘(hij) breidt’, *rake* (2x) ‘(hij) raakt’, *make* (1x) ‘(hij) maakt’, *jage* (1x) ‘(hij) jaagt’, *sûge* (1x) ‘(hij) zuigt’ en *jûke* (1x) ‘(het) jeukt’. Het gaat hier om een verandering binnen het paradigma van Klasse2-zwak zelf.

De belangrijkste opmerking betreft de verleden tijd in West-Terschelling A2 en Workum F1. In deze plaatsen behoren vele vormen van de verleden tijd niet langer tot Klasse2-zwak. Zo is zelfs de verleden tijd van *klopje*, overall elders intact, in Workum *klopte*. In Workum zijn ook Klasse1-zwak *kriekte* ‘kraakte’, *slypte* ‘sleep’, *leefde* ‘leefde’, *jaagde* ‘jaagde/ joeg’, *dreigde* ‘dreigde’, *sweigde* ‘zweeg’, *sûgde* ‘zoog’, *bûgde* ‘boog’, *dorste* ‘dorste’.

Het dialect van West-Terschelling heeft een heel nieuwe verleden tijd gecreëerd door op de Klasse2-zwak uitgang nog eens die van Klasse1-zwak te laten volgen: *lakede* ‘lachte’, *makede* ‘maakte’, *rakede* ‘raakte’, *krakede* ‘kraakte’, *dansede* ‘danste’, *hellede* ‘haalde’, *libbede* ‘leefde’, *slipede* ‘sleep’, *spiledede* ‘speelde’, *drigede* ‘dreigde’, *hangede* ‘hing’, *sâtede* ‘zoutte’, *suchtede*

‘zuchtte’, *speuitede* ‘spoot’, *teskede* ‘dorste’, *wiedede* ‘wiedde’. De vorming van deze stapelvormen is mogelijk een recente ontwikkeling, want Knop (1954) noemt ze niet. West-Terschelling staat overigens niet helemaal alleen, zulke vormen komen sporadisch ook in andere dialecten voor: Lemmer F38 heeft *drigede* ‘dreigde’. De verklaring voor het feit dat de verleden tijd Klasse2-zwak bij veel werkwoorden in onze gegevens een of twee vormen lager scoort dan de infinitief en de tegenwoordige tijd vindt voor een aanzienlijk deel zijn oorzaak in West-Terschelling A2 en in Workum F1. Voor het overige vormen de dialecten van het Fries morfologisch een eenheid. Wij beschouwen daarom in het vervolg de morfologische variatie tussen de plaatsen voornamelijk als variatie die ook binnen een en dezelfde plaats had kunnen voorkomen, niet ongelijk van aard aan wat Tiersma (1979) aantreft bij zijn vier informanten uit Grouw B94.

3.2 Resultaten per werkwoord

Tussen de werkwoorden bestaan blijkens onze GTRP-gegevens aanzienlijke verschillen. Op grond van die verschillen delen wij de werkwoorden in vier groepen in, van *je*-werkwoorden die grotendeels samenvallen met Klasse2-zwak (tabel 6) tot *je*-werkwoorden die dat in min of meerdere mate niet doen (tabellen 8-10). Daarbij zijn de grenzen tussen de verschillende groepen niet altijd scherp te trekken. Eén werkwoord: *jaie* ‘jagen’ hebben we zelfs twee keer opgenomen.

3.2.1 *Je*-werkwoorden waarvan het paradigma zo goed als intact is.

In tabel 6 hebben wij de eigenschappen samengevat van 14 *je*-werkwoorden die grotendeels tot Klasse2-zwak behoren. In de kolommen 1-3 staan de aantallen Klasse2-vormen van de Infinitief (I), de derde persoon Tegenwoordige tijd enkelvoud (T), en de eerste persoon Verleden tijd enkelvoud (V). Daarop volgen vormen die niet tot Klasse2-zwak behoren volgens dezelfde categorieën. Tenslotte is voor de volledigheid nog aangegeven hoeveel vormen toevallig in de gegevens ontbreken. De tegenwoordige tijd van *wachtsje* ‘wachten’ en de verleden tijd van *jûkje* ‘jeuken’ zijn niet afgevraagd.

Tabel 6 laat zien dat het aantal vormen in deze groep dat niet tot Klasse2-zwak behoort, gering is. Het gaat om een vijftal infinitieven zoals in Marsum B52 *dûnsen* ‘dansen’, Sloten F35 *kriekje* ‘kraken’ en Makkum B106 *speuite* ‘spuiten’, om een vijftal tegenwoordige tijden zoals in Appelscha G1 *donst* ‘danst’ en Wijnjeterp B125 *speuit* ‘spuit’, en een zevental verleden tijden

van het type Klasse1-zwak: *kriekte* ‘kraakte’ in Oudemirdum F36, *(t)sjinde* ‘diende’ in Tietjerk B58 en Tjallebert F10, en *slypte* ‘sleep’ in Appelscha G1b.⁽⁵⁾ Incidenten, naar het ons voorkomt, alhoewel het er een fractie meer zijn voor wat betreft de verleden tijd. Er is wellicht één opmerkelijke uitzondering, en dat is de verleden tijd *sliep* ‘(ik) sleep’ in Oudemirdum F36. Die vorm lijkt op Nederlands en kan zijn gevormd onder invloed van het Nederlands. Blijkens tabel 4 hierboven kan er echter ook iets heel anders aan de hand zijn. Het kan ook gaan om een laatste rest van Knops klasse I sterk (1954:219) die nog niet naar Klasse2-zwak is overgegaan.

Onder deze groep vallen ook de werkwoorden waarin de onderliggende *kje*-groep gepalataliseerd is tot *-tsje*. Daar is dus sprake van klankwijziging, waardoor de infinitief van bijvoorbeeld *maakje* tot *meitsje* is geworden, terwijl de tegenwoordige tijd *maket* is gebleven en de verleden tijd *make*. Er is relatief veel aandacht geweest voor deze groep, zie Knop (1954: 210, 212, 215, 241), Fokkema (1967:31), Tiersma (1979:112-5), Visser (1997:103–108) en van der Veen (2001:103). Dat het onderliggend om *-kje* gaat is nog te zien in het dialect van Hindelopen F2 met nog steeds *laakje*, *mejkje*, *rejkje*, zie van der Kooy (1937).

Klasse2-zwak valt in deze groep verregaand samen met de *je*-werkwoorden. Toch moet voor wat betreft de verleden tijd een voorbehoud worden gemaakt. Bij de werkwoorden *breidzje*, *spuitsje* en *wachtsje* valt de score in de categorie verleden tijd Klasse2-zwak mogelijk geflatteerd hoog uit. Dat komt doordat, het is al naar aanleiding van tabel 1 opgemerkt, bij stammen op /t,d/ de verleden tijd, zoals *ik such[t]e* ‘ik zuchtte’ en *ik brei[d]e* ‘ik breide’, zich niet laat onderscheiden van die van Klasse1-zwak. Alleen de stapelvorm *speuitede* uit West-Terschelling is glashelder: het kan onmogelijk gaan om Klasse1-zwak of Klasse2-zwak, aangezien het een combinatie van beide is.

⁽⁵⁾ Voor Workum F1 en West-Terschelling A2 (plus Lemmer F38), zie 3.1 hierboven.

	Klasse 2			Overige vormen			Geen gegevens		
	I	T	V	I	T	V	I	T	V
breidzje	35	33	35	0	1	0	1	2	1
dûnsje	33	32	32	1	1	1	2	3	3
helje	36	36	35	0	0	1	0	0	0
jûkje	36	36	-	0	0	-	0	0	-
klopje	34	34	33	0	0	1	2	2	2
kreakje	34	36	33	1	0	3	1	0	0
slypje	35	35	32	0	1	4	1	0	0
spylje	35	35	34	0	0	1	1	1	1
spuitsje	34	34	34	2	2	1	0	0	1
tsjinje	35	35	32	0	0	3	1	1	1
wachtsje	35	-	33	1	-	1	0	-	2
laitsje	36	36	35	0	0	1	0	0	0
meitsje	35	35	34	0	0	1	1	1	1
reitsje	34	36	35	0	0	1	2	0	0

Tabel 6. Vormen van 14 *je*-werkwoorden uit 36 dialecten. Af te lezen is telkens hoeveel vormen per werkwoord van de Infinitief (I), derde persoon enkelvoud Tegenwoordige tijd (T) en eerste persoon enkelvoud Verleden tijd (V) nog zuiver Klasse2-zwak Fries zijn, en hoeveel vormen niet. Daarnaast is opgenomen het aantal vormen dat ontbreekt. Bij *jûkje* en *wachtsje* zijn niet alle tijden afgevraagd.

3.2.2 Sterke *je*-werkwoorden

In tabel 8 hebben wij bijeengeplaatst een aantal *je*-werkwoorden die weliswaar in de infinitief en de tegenwoordige tijd in de overgrote meerderheid der dialecten Klasse2-zwak vormen kennen, maar waarvan in de verleden tijd de stammen nogal eens afwijken van die van de infinitief en de tegenwoordige tijd. Wat bij *sliep* ‘sleep’, zie 3.2.1, nog uitzondering was, is hier veeleer regel. Vanwege die verleden tijden onderscheiden wij in onze GTRP-gegevens vijf klassen, zie tabel 7, waarin zwak op de uitgang van de verleden tijd slaat en sterk op klankwijzigingen in de stam. Wij kijken daarbij niet speciaal naar de historische klasse waar een werkwoord vandaan komt, maar veeleer naar hoe het werkwoord als zodanig in een dialect functioneert.⁽⁶⁾

⁽⁶⁾ Vormen van het type *kochte* ‘(ik) kocht’, *sochte* ‘(ik) zocht’ in Sloten F35 zijn als Klasse2-sterk/zwak geklassificeerd. Dat had ook een nieuwe Klasse1-sterk/zwak (V6) kunnen zijn, cf. 3.2.1, want daarmee zou het verschil niet te horen zijn geweest. *Kochte* komt ook voor in Koudum F28, Oudemirdum F36 en Tietjerk B58.

Tabel 8 geeft een overzicht van de diverse vormen. Daarin is weliswaar niet af te lezen waar de diverse vormen voorkomen, maar met behulp van tabel 7 is wel duidelijk om welke vormen het gaat. Onze inschatting is overigens dat de dialecten makkelijk variëren. *Hong* Klasse1-sterk (V4) bijvoorbeeld is volgens Knop (1954: 231) Oostterschellings, *hange* (Klasse2-zwak, geen stapelvorm!) Westterschellings. *Hong* wordt echter in ons GTRP-materiaal in Lies A1* en Oosterend B6 aangetroffen, in Oosterend B6 naast *hange* dat ook in Formerum A01 wordt opgegeven. En *teskje*, dat volgens Knop (1954:225) van klasse II zou komen en dus massaal overgegaan naar onze Klasse2-zwak (V1) op blijkbaar een paar oude resten na, zou volgens Knop (ibid.) in het Westterschellings de verleden tijd van het werkwoord Klasse2-zwak (V1) hebben, *teske* dus, in het Oostterschellings Klasse1-sterk (V4) *tosk*. Wij vinden echter, naast de stapelvorm *teskede* ‘dorste’ (Klasse2/1-zwak V5) van West-Terschelling A2, *tos* (Klasse1-sterk V4) in Lies A1*, en *teske* (Klasse2-zwak V1) in Formerum A01 en Oosterend B2. Al deze vormen zullen we dus wel overal op Terschelling soms naast elkaar aantreffen.

Overigens zien we bij *teskje* ook heel duidelijk invloed van Klasse1-zwak (V1), maar dan onder invloed van het Nederlands. In Workum F1 en Lemmer F38 treffen we namelijk *dorsen*, *dorst*, *dorste* aan.

Ook voor wat betreft ‘jagen’ is Workum F1 met *jage*, *jaagt*, *jaagde* volledig op het Nederlands overgegaan. In paragraaf 3.2.4. komen wij nog uitvoerig op dit werkwoord terug.

V1 = Klasse2-zwak	<i>keape</i> ‘kocht’, <i>danse</i> ‘danste’
V2 = Klasse2-sterk/zwak	<i>woske</i> ‘waste’, <i>tuske</i> ‘dorste’
V3 = Klasse1-zwak	<i>tsjinde</i> ‘diende’, <i>kriekte</i> ‘kraakte’
V4 = Klasse1-sterk	<i>hong</i> ‘hing’, <i>wosk</i> ‘waste’
V5 = Klasse2/1-zwak	<i>dansede</i> ‘danste’, <i>drigede</i> ‘dreigde’

Tabel 7. Klassen op basis van vormen van de verleden tijd van *je*-werkwoorden in het GTRP met voorbeelden.

	Klasse 2				Klasse 1					Geen gegevens		
	I	T	V1	V2	I	T	V3	V4	V5	I	T	V
hingje	36	36	8	0	0	0	0	28	1	0	0	0
jaije	33	32	30	0	3	6	3	3	0	0	0	0
keapje	35	36	4	4	0	0	0	29	0	1	0	0
siikje	35	35	2	1	0	0	0	32	0	1	1	2
teskje	32	31	26	2	3	3	2	4	1	1	2	1
waskje	33	31	9	2	3	5	2	23	0	0	0	1

Tabel 8. *Je*-werkwoorden met (soms overwegend) sterke vormen in de verleden tijd. Deze vormen zijn uitgesplitst in Klasse2-zwak = V1, Klasse2-sterk/zwak = V2, Klasse1-zwak = V3, Klasse1-sterk = V4 en Klasse2/1-zwak = V5 (stapelvorm). Geeft een informant meer dan een vorm, dan is deze extra vorm meegeteld. Daardoor kan de som van V1, V2, V3, V4, V5 en V hoger uitvallen dan 36.

3.2.3 Min of meer marginale *je*-werkwoorden

Tabel 9 betreft *je*-werkwoorden waarvan vooral de infinitief en de tegenwoordige tijd zwak staan, en dat is eigenlijk ook zo bij de verleden tijd. Alleen valt het bij de verleden tijd van *sâltsje* en vooral *suchtsje* en *wiudzje* ‘wieden’⁽⁷⁾ weer niet op, omdat de stam op *-t* eindigt en daarmee het onderscheid met Klasse1-zwak vervalt. Wel zijn de stapelvormen *sâltede* en *suchtede* uit West-Terschelling weer duidelijk Klasse2/1-zwak.

Een *je*-werkwoord met verleden tijd Klasse2-sterk/zwak is *fochte* uit Oudemirdum F36. *Fochte* zou ook kunnen worden opgevat als Klasse1-sterk/zwak (V6). Daar is in dat dialect ook veel voor te zeggen, aangezien de infinitief en de tegenwoordige tijd puur Klasse1 zijn, namelijk *fechte* en *fecht*. Uit tabel 4 bleek al dat Knop (1954:225) dit werkwoord in zijn klasse III plaatst, en dat lijkt nog steeds te kloppen op Terschelling, behalve in Oosterend B2 dat *fechtsje*⁽⁸⁾ heeft. Bovendien is in de verleden tijd *focht*, onze Klasse1-sterk (V4), ver in de meerderheid en ook dat kan direct teruggaan op Knops klasse III. Verder kunnen de drie vormen *fjuchte* (Klasse2-zwak V1) ook weer als

⁽⁷⁾ ‘Wieden’ kent fonetisch veel variatie: [v]- en [w]-wisseling aan het begin, [r]- en [d]-wisseling tussen de klinkers, breking en ronding van de stamklinker.

⁽⁸⁾ Een derde infinitief in onze gegevens is *fjuchtsje*.

Klasse1-zwak (V3) worden geklassificeerd, want daar zouden ze niet van verschillen. Op dit werkwoord met zijn stam op *-cht* komen wij in paragraaf 4 nog even kort terug.

Libje is in Friesland in een halve cirkel van noord via oost naar zuid vrijwel niet bekend. Daar, en ook wel elders, vinden we het Nederlandse *leven*. *Libje* is (op de stapelvorm van West-Terschelling na) geheel intact Klasse2-zwak, *leven* daarentegen consequent Klasse1-zwak.⁽⁹⁾ *Libje* en *leven* staan apart in tabel 9, al moet wel worden gesignaleerd dat in Jubbega-Schurega F20 en Marsum B52 de tegenwoordige en de verleden tijd vormen van beide werkwoorden kennen, en de infinitief alleen *leven* is. Ook Rinsumageest B29 heeft een mengparadigma met *libet* in de tegenwoordige tijd en vormen van *leven* elders.

Bûgje ‘buigen’ en *sûgje* ‘zuigen’ zouden volgens Knop (1954: 217-234) vroeger tot zijn sterke klasse II hebben behoord, zie tabel 4, dus de vraag is maar of het ooit echte *je*-werkwoorden Klasse2-zwak zijn geweest. *Bûgje* gedraagt zich in onze gegevens in elk geval overwegend als onze Klasse1-zwak: vormen van de verleden tijd van het type *boog* komen niet voor. Oudemirdum F36 kent wel een infinitief en tegenwoordige tijd Klasse2-zwak (V1), maar ook hier is de verleden tijd volgens Klasse1-zwak. Alleen Lies A1* en Koudum F28 kennen een verleden tijd Klasse 2-zwak (V1), en alleen Weidum B85, Akkrum B120 en Appelscha G1b kennen een Klasse2-infinitief. Van het werkwoord *sûgje* ‘zuigen’ meent Knop (1954: 217-234, zie tabel 4) dat het zou zijn overgegaan naar Klasse1-zwak (V3). *Sûgde* komt inderdaad veelvuldig voor. Toch is de meerderheid van de vormen, waaronder die van Terschelling, nog steeds springlevend Klasse2-zwak (V1): *sûgje*, *sûget*, *sûge*.⁽¹⁰⁾ Op deze werkwoorden met hun stam op *gj* komen wij in paragraaf 4 nog uitvoerig terug.

De groep van tabel 9 bevat veel werkwoorden afkomstig uit andere klassen. Daarvan zijn duidelijk nog resten aanwezig. Zijn die resten aan het verdwijnen of nemen ze (weer) in aantal toe? Het antwoord op die vraag is geenszins duidelijk.

⁽⁹⁾ Bij *teskje/dorsen* was zo’n wisseling Fries/Nederlands ook al aan de hand, zij het op kleinere schaal, zie 3.2.2.

⁽¹⁰⁾ Hallum B23 reduceert in alle drie de vormen de /gj/ tot fricatieve palataal: *sû[j]e*, *sû[ç]t* en *sû[j]de*, een resultaat van type Klasse1-zwak dat in elk geval niet onder invloed van het Nederlands tot stand lijkt te zijn gekomen. Deze keuze heeft ook het Stadsfries van Buren B3 gemaakt.

	Klasse 2				Klasse 1					Geen gegevens		
	I	T	V1	V2	I	T	V3	V4	V5	I	T	V
bûgje	4	1	2	0	30	34	33	0	0	2	1	1
fechtsje	22	20	3	1	14	16	3	29	0	0	0	0
sâltsje	28	30	32	0	5	3	0	0	1	3	3	3
suchtsje	20	22	34	0	15	14	0	0	1	1	1	1
sûgje	23	21	20	0	12	16	15	0	0	0	1	2*
wjudzje	18	16	28	2	17	16	0	0	1	2	4	5*
libje	13	17	15	0	0	0	0	0	1	5	3	4
leve	0	0	0	0	18	18	18	0	0	-	-	-

* Waaronder een vorm van *sûgje* uit West-Terschelling A2, en een vorm van *wjudzje* uit Wierum B14a, die voor ons oninterpreteerbaar zijn.

Tabel 9. Vormen van min of meer marginale *je*-werkwoorden met twee verschillende stamklinkers. V1 = Klasse2-zwak; V2 = Klasse2-sterk/zwak; V3 = Klasse1-zwak; V4 = Klasse1-sterk; V5 = Klasse2/1-zwak (Stapelvorm).

3.2.4 *Je*-werkwoorden met drie stammen

Bij de *je*-werkwoorden met drie stammen, zie tabel 10, eindigt de stam altijd op /g/, althans onderliggend. Deze /g/ kan plosief [g] of fricatief [j] of [ɣ] worden uitgesproken, en vooral dat laatste lijkt problemen te geven. Het probleem is dat [ɣ] en [j] maar vooral [j] en [j], te dicht bij elkaar liggen om niet verward te worden, met als gevolg dat een van de palatale elementen neiging heeft te verdwijnen. Vervolgens is dan niet meer duidelijk of het gaat om een *je*-werkwoord. Dit is, menen wij, de belangrijkste oorzaak dat deze werkwoorden sterker dan de andere *je*-werkwoorden aan diverse soorten variatie onderhevig zijn. Alleen in *drygje* heeft de *g* zich goed weten te handhaven. Toch is ook in dit werkwoord dat van oorsprong Klasse2-zwak lijkt de neiging tot overgang naar Klasse1-zwak sterk.

Wellicht het interessantste geval in deze groep is ‘krijgen’. Het kent in hetzelfde dialect vormen als infinitief *kreije*, *krije*, versus *krige(n)*, tegenwoordige tijd *kreit*, *kreigt* versus *kriget*, en verleden tijd *krije*, *kriige*, versus *kriig*, *krei*, zie ook Knop (1954:219). Vele sprekers geven hier meer dan een vorm.

Het lijkt er bovendien op dat zij de paradigma's door elkaar gebruiken. Met het naast en door elkaar gebruiken van vormen als infinitief *kreije*, *krije*, *krigen*, tegenwoordige tijd *kreit*, *kriget*, en verleden tijd *krije*, *krige*, *kriig* creëer je bij de juiste selectie een nieuw onregelmatig werkwoord. Volgens Knop (1954:217, 219), zie tabel 4, is het werkwoord van klasse I sterk overgegaan naar onze Klasse2-zwak. Beide klassen worden echter volop door elkaar gebruikt.

Swije 'zwijgen' wordt door Knop (1954: 217, 219) hetzelfde behandeld als *krije*. Toch gedragen onze informanten zich bij dit werkwoord anders: zij geven zelden dubbelvormen en aarzelen veel en vaak over de juiste vorm. Volgens Knop (1954:237) zou het op Terschelling om onze Klasse1-zwak gaan, maar Oosterend B6 heeft, zij het met veel aarzeling, een verleden tijd Klasse2-zwak *swige*. Sipma (1913:71) plaatst het werkwoord zowel onder zijn "Class I strong verbs" met infinitief *swije* en verleden tijd (*ik*) *swei*, als onder wat bij ons Klasse2-zwak heet: infinitief *swije*, tegenwoordige tijd *swiget*, verleden tijd *swige*.

Tenslotte *jaije*, *jeije* versus *jage* 'jagen', waarin de /g/ vaak alleen nog onderliggend aanwezig is. Het werkwoord is ondanks problemen met de *gj*-combinatie in verreweg de meeste dialecten als Klasse2-zwak intact gebleven. Al is duidelijk dat onderliggend de vorm nog steeds *j/a:g/je* is, de *gj*-combinatie komt de Friezen in dit werkwoord niet uit de mond, met als gevolg het uiteenvallen van de vormen in een *j*-type en een *g*-type. Om te beginnen kent de infinitief twee vormen: *jaije* (of *jeije*) dat 34 maal voorkomt, naast driemaal *jage*. *Jaije* (of *jeije*) kan nog steeds wel doorgaan voor Klasse2-zwak, maar het kan ook als Klasse1-zwak worden beschouwd, aangezien niet meer duidelijk is of de *-j*- bij de stam hoort of bij de uitgang. In die zin behoren de infinitieven in tabel 8 niet met zekerheid tot Klasse2-zwak en is ook dit werkwoord sterk bedreigd: de 33 vormen zouden stuk voor stuk ook tot Klasse1-zwak kunnen worden gerekend.⁽¹¹⁾ Echter, aangezien de tegenwoordige tijd en de verleden tijd overwegend ondubbelzinnig Klasse2-zwak zijn, zou een interpretatie van de infinitief als Klasse1-zwak slechts in enkele gevallen gerechtvaardigd zijn. In de vervoegde vormen van Klasse2-zwak van de tegenwoordige tijd (*jaget*) en de verleden tijd (*jage*) heeft de *g* zich, niet gehinderd door een volgende *j*, kunnen handhaven.

⁽¹¹⁾ Wij hebben dat in tabel 10 aangegeven met *-i*. Iets dergelijks speelt eigenlijk ook al bij *swi-je/swi-e*.

Daarnaast komen ook opmerkelijke nieuwvormingen voor. Enerzijds is dat *jajt* of *jejt* in Hallum B23, Tietjerk B58 en Wijnjeterp B125. Hier past de stam van de tegenwoordige tijd zich aan die van de infinitief (*jaije* of *jeije*) aan, en dat betekent anderzijds tegelijkertijd dat die wordt opgevat als een vorm van Klasse1-zwak. In deze drie dialecten wordt die interpretatie echter weer tegengesproken door de verleden tijd die daar nog steeds *jage* van Klasse2-zwak is. In Arum B77 treffen we naast de nieuwvorming *jait* in de tegenwoordige tijd ook nog de oude vorm Klasse2-zwak *jage* (zonder *-t*, zie 3.1) aan, evenals in Appelscha G1 naast *jeit* nog *jaget*. De verleden tijd in Arum B77 is echter Klasse1-zwak *jaide*, die in Appelscha G1 Klasse2-zwak *jage*. West-Terschelling A2, tenslotte, mengt weer anders: naast *jaije* heeft het *jaget* Klasse2-zwak als tegenwoordige tijd, *jaide* (geen stapelvorm!) Klasse1-zwak als verleden tijd.

De drie infinitieven *jage* in Makkum B106, Workum F1 en Joure F7, moeten worden opgevat als een overgang naar Klasse1-zwak en Nederlands. Echter, Makkum B106 en Joure F7 hebben nog steeds vervoegde vormen van Klasse2-zwak. Alleen Workum F1 heeft consequent naast *jaagt* ook *jaagde*: Klasse1-zwak en Nederlands, al even aan de orde geweest in 3.2.2. Een laatste variant – in Oudega B96, Jubbega-Schurega F20 en Oudemirdum F36 – is Klasse2-zwak: *jaie*, *jaget* naast puur en zuiver Nederlands *joeg*.

Ook bij ‘jagen’ geven informanten nogal eens meer dan één vorm, al is het in mindere mate dan bij ‘krijgen’. Tiersma (1979) had bij zijn informanten in Grouw ook al zoiets geconstateerd.

Klasse	Inf		OTT		OVT	
II	driigje	14	driiget	17	driige	12
I	driige	18	driigt	14	driig(e)de	19
I	dreigen	4	dreigt	4	dreigde	4
	gg	1		1		1
II	ja-je	33-i	jaget	32	jage	30
I	jai-e	i	jait	5	jaide	2
I	jage	3	jaagt	1	joeg/jaagde	3/1
II	kri-je	5	kriget	14	kriige	20
I	krei-e	30	kreit	28	kreeg/krei	5/1
I	krigen	28	kriit	4	kriig	20
II	swi-je	2	swiget	0	swi(g)e	2
I	swi-e	2	swi(i)t	3	swide	2
I	swiige	2	swiigt	3	swiigde	1
I	sweije	25	sweet/ sweei	24	sweide	22
I	sweige	1	sweigt	1	sweigde/sweeg	1/2
	gg	4			8	7

Tabel 10. De werkwoorden ‘dreigen’, ‘jagen’, ‘krijgen’, ‘zwijgen’ met naast een Klasse2-zwak paradigma diverse Klasse1 paradigma's. De vormen worden gevolgd door de aantallen waarmee zij voorkomen. Klasse II = Klasse2-zwak; Klasse I = Klasse1-zwak plus een enkele vorm Klasse1-sterk. (Diverse fonetische details zijn weggelaten.)

4. Bespreking

In het voorgaande is duidelijk geworden dat de vraag hoe sterk staan de *je*-werkwoorden van het Fries niet beantwoord kan worden zonder nader te zijn gepreciseerd. Gaat het bij die vraag alleen om werkwoorden van Klasse2-zwak, of ook om de andere *je*-werkwoorden? En moet dan niet om te beginnen de hele of gedeeltelijke overgang van alle werkwoorden die van oorsprong geen *je*-werkwoorden zijn geweest, werkwoorden zoals ‘vechten’, ‘krijgen’, ‘dorsen’, zie de tabellen 4 en 5, als gedeeltelijke winst voor Klasse2-zwak worden geboekt? Het moge uit het bovenstaande duidelijk zijn geworden dat de antwoorden op

zulke vragen op basis van onze resultaten, zelfs na nadere precisering vaak onzeker zijn.

Duidelijk is wel dat de informanten uit West-Terschelling A2 en Worum F1 hun verleden tijd niet overwegend vormen in termen van Klasse2-zwak. Maar in de overige dialecten staat de verleden tijd niet of nauwelijks zwakker dan de andere tijden, zolang maar rekening gehouden wordt met de herkomst van de werkwoorden. Ook de infinitief komt er niet beter uit dan de tegenwoordige tijd. Winst is er op een punt dat nog nauwelijks aan de orde is geweest. Klasse2-zwak is productief als het gaat om de werkwoorden op *-eerje*: *telefoneerje*, *communiqueerje*, *eliciteerje*. Puur verlies voor het Fries is echter weer de vervanging van *teskje* door *dorsen*, en vooral van *libje* door *leven*, in beide gevallen aan het Nederlands, ook al kan de vervoeging van *leven* nog steeds als die volgens Klasse1-zwak van het Fries worden beschouwd.

Een belangrijk punt lijkt te zijn de invloed van de /g/ (ook wel /x/) op de /j/ van de *-je*-uitgang. De /g/ functioneert, lijkt het wel, als katalysator voor een makkelijke overgang tussen de klassen. Dat is heel duidelijk bij de werkwoorden in tabel 10. Een bevestiging is verder te vinden bij een werkwoord dat in het GTRP wel voorkomt maar dat wij niet hebben opgenomen in tabel 3. Dat is het werkwoord *freie*, *freiget* ‘vragen’. Van dit werkwoord kennen de informanten gewoonlijk de Friese vormen niet meer. Alleen Formerum A01 en Oosterend B6 op Terschelling geven met veel aarzeling een Friese vorm van de infinitief, en een tegenwoordige tijd. Wat hier kan meespelen is dat het werkwoord in menig dialect dreigde samen te vallen met het Klasse1-werkwoord *vrijen*. *Vragen* lijkt overigens nog intact in Knop (1954: 210, 229, 239).

De neiging tot overgang naar Klasse1-zwak is ook op te merken in *bûgje* ‘buigen’, *sûgje* ‘zuigen’ en *suchtsje* ‘zuchten’, al in 3.2.3 behandeld. Bij *fechtsje* en *suchtsje* valt de *t* blijkbaar weg, en daarmee de *s*. Ook hier hebben we dan van doen met de sequentie [xj], stemloos weliswaar maar met dezelfde plaats van articulatie als [ɣj]. Bij *wachtsje*, zie tabel 6 in 3.2.1, gaat deze redenering echter niet op.⁽¹²⁾

Naar aanleiding van het gebruik van enige *je*-werkwoorden bij 12 tot 15 jarige scholieren uit Franeker en Harlingen en omgeving concludeert Hoekstra (1993: 44-45, 48, 49) onder meer (a) dat de infinitief resistenter is dan de finiete enkelvoudsvormen; (b) dat sterke fonotactische overeenkomst van de

⁽¹²⁾ Knop (1954:234, 237) wijst ook op deze door ons gesignaleerde palatalisering, maar noemt daar nog een aantal andere consonanten bij. Zo zouden ook werkwoorden als *woskje*, *siikje* en *slypje* door palatalisering in Klasse2-zwak terecht zijn gekomen.

stam van een werkwoord met de stam van het Nederlandse equivalent eerder tot verandering leidt dan wanneer die overeenkomst minder sterk is en (c) dat vanwege hun relatief lage frequentie de vormen van de verleden tijd sterker aan verandering onderhevig zijn dan die van de tegenwoordige tijd.⁽¹³⁾ Hoekstra baseert zijn conclusies op het onderzoek naar drie werkwoorden met sterke fonotactische overeenkomst met de corresponderende vorm van het Nederlands: *hoopje* ‘hopen’, *fervje* ‘verven’, *folgje* ‘volgen’ en drie werkwoorden waar die overeenkomst minder groot is: *sykje* ‘zoeken’, *keapje* ‘kopen’ en *fiskje* ‘vissen’.

Onze resultaten bevestigen Hoekstra’s bevindingen (a) en (b) niet. Werkwoorden als *wachtsje*, *klopje*, *spuitsje* en *folgje* met sterke overeenkomst met Nederlands staan er veel beter voor dan bij voorbeeld *libje* ‘leven’. *Folgje*, met in het GTRP 33 infinitieven Klasse2-zwak en 3 Klasse1-zwak, scoort misschien een fractie lager dan *keapje* maar daar is een andere verklaring voor: Dat de verleden tijd van een hele serie werkwoorden, zie 3.2.2 en tabel 5, niet past in Klasse2-zwak heeft oorzaken die niets te maken hoeven te hebben met het zwakstaan van de verleden tijd van dat paradigma. Het relatief wat sterker geërodeerde karakter van *folgje* is het gevolg van het feit dat de stam op /g/ eindigt, en heeft niet noodzakelijk te maken met de grotere overeenkomst van de stam met het Nederlands. Alleen (c) wordt marginaal bevestigd door de stapelvormen (V5) van West-Terschelling en de Klasse1-zwakke uitgangen van vooral Workum F1.

5. Conclusie

Op de vraag hoe sterk de *je*-werkwoorden in het Fries staan is op basis van de elite-dialectsprekers van het GTRP op veel punten geen eenvoudig of eenduidig antwoord te geven. Wat opvalt zijn de vele overgangen tussen de diverse klassen die in de loop der eeuwen moeten hebben plaatsgehad en die nog steeds gaande zijn. Wie wil meten hoe sterk de *je*-werkwoorden staan, moet in elk geval eerst over een raamwerk beschikken waarbinnen zichtbaar gemaakt kan worden om welke veranderingen het eigenlijk gaat. Daartoe is deze studie een eerste poging.

⁽¹³⁾ Ook Ytsma (1995:79) in zijn onderzoek naar het Fries van scholieren in heel Friesland constateert dat Klasse1-zwak vaker wordt aangetroffen in de verleden tijd dan in de tegenwoordige tijd.

Duidelijk lijkt wel dat in West-Terschelling A2 en Workum F1 de verleden tijd als vorm van Klasse2-zwak aan sleet onderhevig is. Dat kan het gevolg zijn van het feit dat in het Fries, evenals in het Nederlands, de verleden tijd zwak lijkt te staan: hij wordt maar moeizaam geëliciteerd. Dat betekent niet bij voorbaat de ondergang van de *je*-werkwoorden Klasse2-zwak, al is er ook bij de sprekers van het GTRP wel wat verlies van Klasse2-zwak aan het Nederlands. Het werkwoord *freie* ‘vragen’ lijkt op het punt te staan als Fries werkwoord te verdwijnen, en *leven* heeft in een meerderheid aan onderzochte dialecten de plaats van *libje* ingenomen.

Tegenover verlies staat ook winst: nieuwe werkwoorden als *telefoneer-je* worden als *je*-werkwoorden vervoegd. Dat fonotactische overeenkomst met het Nederlands een extra bedreiging zou vormen, blijkt in onze gegevens niet. Eerder is een bedreiging “van binnen uit” de sequentie /gj/, vaak gerealiseerd als [xj], en waarbij de sprekers onzeker zijn of het om een *je*-werkwoord gaat.

Bibliografie

VAN DEN BERG, B.

2003, *Phonology & morphology of Dutch and Frisian dialects in 1.1 million transcriptions*. [MIEPiL. Series, vol. 3] Meertens Instituut. Amsterdam, 2003.

VAN BREE, C.

2001a, 'Stadtfriesisch und andere nichtfriesische Dialekte der Provinz Fryslân', in: Horst Haider Munske. *Handbuch des Friesischen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, pp. 129-138.

VAN BREE, C.

2001b, 'De morfologie van het Stadsfries', TNTL 117, 41-58 en 133-150.

BREUKER, P.

2001, 'West Frisian in Language Contact', in: Horst Haider Munske. *Handbuch des Friesischen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, pp.121-129.

FOKKEMA, DR. K.

1967, *Beknopte Friese Spraakkunst*. Groningen: J.B. Wolters.

GOEMAN A. C. M.

1999, *T-deletie in de Nederlandse dialecten, Kwantitatieve analyse van structurele, ruimtelijke en temporele variatie*. Proefschrift Vrije Universiteit. Amsterdam.

GTRP = GOEMAN-TAELDEMAN-VAN REENEN-PROJECT

zie van den Berg 2003.

HOEKSTRA, J.

1993, It feroaringsproses by de *je*-tiidwurden. *Tydskrift foar Fryske Taalkunde* 8, 1/2, p. 43-51.

JONGKIND, ANKE

2004, *Een onderzoek naar het Aasters*. Interne publicatie VU-Letteren/Meertens Instituut: Amsterdam.

KLOEKE, DR. G.G.

1927, *De Hollandsche Expansie in de zestiende en zeventiende eeuw en haar weerspiegeling in de hedendaagse Nederlandse dialecten*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.

KNOP, G.

1954, *De Spraakkunst der Terschellinger dialecten*. Assen: Van Gorcum.

KOOY, T. VAN DER

1937, *De taal van Hindeloopen*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.

SIPMA, P.

1913, *Phonology & Grammar of Modern West Frisian*. Publications of the Philological Society II. London: Oxford University Press.

SJÖLIN, B.

1969, *Einführung in das Friesische*. Stuttgart: Metzlersche Verlag.

SYTSTRA, O.H. EN J.J. HOF

1925, *Nieuwe Friesche Spraakkunst*. Leeuwarden: R. van der Velde.

TIERSMA, P.M.

1979, 'Aspects of the Phonology of Frisian based on the language of Grou', *Meidielingen* 4.

VAN DER VEEN, KLAAS F.

2001, 'West Frisian Dialectology and Dialects', in: Horst Haider Munske. *Handbuch des Friesischen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, pp. 98-111.

VISSER, WILLEM

1997, *The Syllable in Frisian*. Proefschrift Vrije Universiteit: Amsterdam.

YTSMA, JEHANNES

1995, *Frisian as first and second language*. Ljouwert: Fryske Akademy.